

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2017/18:3814

av **Robert Hannah m.fl. (L)**

Utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen anvisar anslagen för 2018 inom utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik enligt förslaget i tabell 1 i motionen.

Motivering

En bostadsmarknad där fler får plats ökar människors frihet och möjlighet att forma sitt liv, och ger bättre förutsättningar för jobb och tillväxt i Sverige. En fungerande bostadsmarknad med mer dynamik är också en bostadsmarknad där fler kan göra en social resa.

Det behövs en blandning av både hyresrätter, bostadsrätter, ägarlägenheter och villor i olika lägen och prisklasser. Liberalerna föreslår reformer som gör vägen till det första spadtaget kortare för byggföretagen och vägen till den första, andra eller tredje egna nyckeln kortare för de individer som i dag inte kommer in eller kommer vidare på en bostadsmarknad som inte fungerar.

Vi föreslår detta därför att vi vill ha en bostadsmarknad där byggkostnaderna kan hållas nere genom ökad konkurrens, där bättre marknadsmekanismer gör att priserna för att hyra i högre grad speglar utbud och konsumenternas önskemål och där skattepolitiken har lagts om för att minska risken för både snabba prisstegringar och prisfall på ägarmarknaden.

Efter en bottennotering i samband med finanskrisen 2009 har nybyggandet i Sverige ökat i princip kontinuerligt. Ändå består krisen på den svenska bostadsmarknaden. För den sammantagna perioden fram till 2025 har Boverket enligt de senast uppdaterade siffrorna beräknat att det behövs 600 000 nya bostäder, varav drygt 320 000 behövs

redan till 2020. Det innebär en årstakt på drygt 80 000 nya bostäder. Det är siffror som inte uppnås ens i dag, under högkonjunktens topp.

Krisen på den svenska bostadsmarknaden handlar om att det fortfarande byggs för lite och att rörligheten är för låg. Bristen på bostäder är ett stort hinder för människors frihet som också skadar den svenska ekonomin. En uppskattning gör gällande att inlåsningsarna på svensk bostadsmarknad gör att den svenska arbetslösheten är 0,3 procentenheter mer än vad den annars hade varit. Det är skillnaden mellan jobb eller arbetslöshet för 16 000 människor.

Förklaringarna till den låga rörligheten är flera. Boverket har konstaterat att den svenska hyressättningsmodellen fungerar allt sämre i takt med att bostadsmarknaden blir allt mer överhettad. De långa köerna till hyresbostäder är ett tydligt tecken på en icke fungerande marknad. För personer som äger sitt boende konstaterar samma myndighet att kostnaderna för att flytta och byta bostad sannolikt är de högsta i hela OECD.

Anledningarna till att det byggs för lite är ännu mer mångfasetterade. Det handlar om det totala utbudet av mark och den takt som detaljplanelagd mark bebyggs. Fler detaljplaner måste upprättas och fler bygglov måste vinna laga kraft. Inte minst handlar det om att minska de kostnader som är förknippade med överklaganden och långa ledtider.

Den nu sittande regeringen för en politik som syftar till att subventionera fram fler bostäder. Detta är i grunden feltänkt. Subventionssystem snedvrider konkurrensen mellan byggprojekt och minskar snarare än ökar incitamenten för bostadsbyggande.

Liberalernas bostadspolitik syftar i stället till att få en bostadsmarknad präglad av mer rörlighet och mer byggande. Det är en bostadsmarknad som är just en fungerande marknad, där fler människor kan bo utifrån egna önskemål och förutsättningar. Det är en bostadsmarknad med enklare plan- och byggregler samtidigt som de höga ambitionerna för tillgänglighet upprätthålls. Vi avvecklar marknadsstörande och ineffektiv subventionspolitik i form av investeringsstöd, renoveringssubventioner och bidrag.

Det är en bostadsmarknad där kostnaden för att bygga nytt har sjunkit, kostnaden för att hyra speglar utbud och efterfrågan på ett bättre sätt och där skattepolitiken lagts om för att minska risken för både snabba prisstegringar och prisfall på ägarmarknaden. På en sådan bostadsmarknad får fler plats – till gagn för friheten och tryggheten för den enskilde och för jobben och tillväxten i Sverige.

Regeringen bör få i uppdrag att ta fram förslag till författningsändringar samt ge de nödvändiga myndighetsuppdragen för att åstadkomma en övergång till helt digital plan- och byggprocess. Liberalerna anser att hela plan- och byggprocessen, från första ansökan till slutligt beslut, ska kunna skötas digitalt. Med en helhetssyn för digital handläggning ska ingen längre vara tvungen att skicka in ansökningar, ritningar m.m. per post till kommunen. Likaså ska kommunen, länsstyrelsen och Lantmäteriet kunna dela all information digitalt.

Nyligen har lämnats en redovisning över nio områden i sex kommuner där storskaligt bostadsbyggande skulle kunna bli aktuellt under vissa förutsättningar, bland annat investeringar i statlig infrastruktur. Regeringen vill mot bakgrund av detta inrätta en särskild statlig ”arena för dialog” med uppgift att ”skapa bättre förutsättningar för att hantera komplexa planeringssituationer”.

Erfarenheterna från Sverigeförhandlingen visar att framgångsrik samordning förutsätter att det finns aktörer med ett tydligt mandat och ett tydligt uppdrag kopplat till

en viss större investering. Det finns ingenting som tyder på att ett allmänt diskussionsforum utan eget mandat skulle kunna fylla sin uppgift effektivt. Om regeringen avser att inrätta ett sorts statligt medlingsinstitut för bostadsmarknaden behöver den återkomma med en argumentation som är väsentligt bättre genomarbetad. Liberalerna avvisar därför regeringens förslag till arena för dialog om områden med komplexa planeringsförutsättningar, vilket leder till budgetförstärkningar under anslag 1:1 Bostadspolitisk utveckling på 15 miljoner kronor per år 2018–2020.

Vad gäller omstrukturering av kommunala bostadsföretag och stöd för att underlätta för enskilda att ordna bostad föreslår Liberalerna en anpassning av anslagsnivåerna till det faktiska utfallet. Detta innebär budgetförstärkningar på anslag 1:2 Omstrukturering av kommunala bostadsföretag på 90 miljoner kronor årligen, och på anslag 1:3 Stöd för att underlätta för enskilda att ordna bostad på 42 miljoner kronor årligen.

En god inomhusmiljö är en viktig del av arbetet för hälsa och säkerhet. Faktorer inomhus som är betydelsefulla för hälsan och miljön innefattar bl.a. ventilation, radon, buller samt fukt och mögel. Andra viktiga frågor är exponering för kemikalier från bygg- och inredningsmaterial samt bristande kvalitet på dricksvatten. Allt detta är frågor som redan ingår i Boverkets uppdrag att uppmärksamma och informera om, och Liberalerna kan inte se något hållbart skäl att införa ett öronmärkt anslag för just dessa frågor. Liberalerna avvisar därför regeringens förslag till ökade anslag i denna del under anslag 1:4 Boverket, vilket innebär en budgetförstärkning på 16 miljoner kronor år 2018 och 28 miljoner kronor årligen från 2019.

Liberalerna anser inte att en statlig myndighet ska diktera villkoren för utvecklingen för svensk arkitektur. Utvecklingen på arkitekturområdet fungerar bäst om arkitekter, beställare av byggprojekt och kommuner ges förutsättningar att verka självständigt. Liberalerna avvisar därför förslaget till ökade anslag till arkitekturfrågor under anslag 1:4 Boverket, vilket innebär en budgetförstärkning på 15 miljoner kronor årligen från 2018.

Liberalerna anser inte att tillräckliga skäl finns för att driva ett särskilt statligt informationscenter för hållbart byggande i Boverkets regi. För att finansiera andra prioriterade reformer anser vi därför att detta bör avvecklas. Detta innebär en årlig budgetförstärkning på anslag 1:4 Boverket med 10 miljoner kronor.

För att byggandet i Sverige ska ligga på en uthålligt hög nivå krävs reformer som skapar långsiktighet. Kortvariga subventioner ger inget långsiktigt stabilt bostadsbyggande. Det kan möjligen i viss mån påverka inriktningen på byggandet och kan också göra att vissa planerade byggprojekt förskjuts i tid, men motverkar de långsiktiga spelregler som är så avgörande för att byggandet varaktigt ska öka.

Subventioner till renovering av fastigheter snedvrider också förhållandena mellan de fastighetsägare som får subventioner och de fastighetsägare som redan renoverat med egna medel. Vi anser att det är fastighetsägaren som ska ta det ekonomiska ansvaret för att vårda och renovera sin fastighet, inte staten.

De sammanlagt cirka 6 miljarder kronor som regeringen lägger på subventioner till bostäder, lokaler och anläggningar ska också sättas i relation till att de totala bygginvesteringarna i Sverige år 2015 låg på drygt 426 miljarder kronor. Detta illustrerar att det är genom långsiktiga och stabila reformer som investeringsviljan ökar och byggandet varaktigt lägger sig på en påtagligt högre nivå. Det kan inte subventioneras fram.

I årets budgetproposition 2018 förlänger och förstorar regeringen sin subventionspolitik. Floran av subventioner och specialstöd blir ännu mer yvig och

vildvuxen. Till de tidigare stödformerna läggs nu också ett särskilt stöd för ”innovativt byggande”, en innehållslös beskrivning som bara bäddar för godtycke i anslagsgivningen.

Liberalerna vet att storskaliga statliga subventioner till byggbranschen inte kan lösa den svenska bostadskrisen. Därför säger vi fortsatt nej till regeringens subventionspolitik. Dessa ska avvecklas snarast. För att inte rubba förutsättningarna för enskilda projekt ska dock inte redan beviljade bidragsbeslut återkallas, vilket gör att vissa subventionsformer får avvecklas stegvis. Inga nya bidragsbeslut ska dock meddelas.

Detta innebär en budgetförstärkning under anslag 1:7 Energieffektivisering och renovering av flerbostadshus och utomhusmiljöer med 870 miljoner kronor år 2018, 935 miljoner kronor år 2019 och 1 000 miljoner kronor år 2020.

För anslag 1:8 Stöd till kommuner för ökat bostadsbyggande blir budgetförstärkningen 1,3 miljarder kronor från år 2018.

För anslag 1:9 Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande beräknas budgetförstärkningen bli 1,7 miljarder kronor år 2018 och 2019, samt 3,2 miljarder kronor år 2020.

Vidare avvisas förslaget till ny subventionsform i sin helhet, vilket innebär en budgetförstärkning under anslag 1:11 Innovativt och hållbart byggande på 75 miljoner kronor år 2018 och 100 miljoner kronor år 2019 och 2020.

Som en konsekvens av att alla dessa subventioner avvecklas behöver det inte heller skapas finansieringsutrymme för ”vägledningsfunktion i statsstödsfrågor”, i sig ett kvitto på att subventionstänkandet också skapar ökad byråkrati. Därmed avvisas den föreslagna neddragningen på anslag 1:2 Omstrukturering av kommunala bostadsföretag med 5 miljoner kronor årligen.

I stället för att ge skattemedel till branschen vill vi öka konsumenternas – hushållens – möjligheter. I denna budgetmotion lägger vi finansierade förslag för ytterligare förstärkningar av bostadstillägget. Vårt förslag om ett system för tillval och frånval för hyresgäster är ett steg i den riktningen. Inom ramen för en samlad skattereform, med bland annat sänkt skatt på arbete och höjda miljöskatter, bör det också övervägas ytterligare höjningar av bostadstillägg och bostadsbidrag för att ge förbättrade villkor för hushåll med låga inkomster.

Liberalerna vill därutöver gå vidare med ytterligare systemförändringar för att korta tiden från plan till bostad, förenkla regelsystem. Planprocessen ska förenklas, ledtiderna kortas och överklaganderegler ses över. Konkurrensverket ska fortsatt genomlysas byggsektorn. Byggherrar ska ges rätten att utarbeta detaljplaner som ska kunna prövas av kommunen.

Vi vill också ha fram konkreta förslag om ekonomisk stimulans till de kommuner som har korta handläggningstider eller framgångsrikt förkortar sina handläggningstider för plan- och bygglovsärenden. För detta inrättar vi ett nytt anslag 1:12 Bonus till kommuner för kortare handläggningstid, med 40 miljoner kronor år 2018 samt 60 miljoner kronor årligen från år 2019.

Vi vill ta ytterligare steg mot färre överklaganden och en snabbare överklagandeprocess. Vi vill att länsstyrelsernas roll på sikt renodlas till att vara samrådsaktör och inte part i denna typ av ärenden. Det bör även övervägas om det går att begränsa den sakägarkrets som har rätt att överklaga bygglovs- och detaljplanebeslut. Fler smärre åtgärder ska omfattas av enbart bygganmälan.

För att öka rörligheten på bostadsmarknaden behöver flyttskatten sänkas permanent. Vi står fast vid vårt tidigare framlagda förslag om att sänka den effektiva skatten genom att taket på uppskovsbeloppet tas bort och räntebeläggningsen på uppskovsbeloppet avskaffas. Detta skulle underlätta för ett ökat bostadsutbud i väsentligt högre grad än den tidsbegränsade skattelättnad som regeringen genomdrivit. De budgetmässiga effekterna av detta redovisas i skatteavsnittet i denna motion.

Liberalerna anser att bruksvärdessystemet ska reformeras för ökad rörlighet. Inom det befintliga beståndet bör hyressättningen framöver i större utsträckning avspegla konsumenternas efterfrågan och individuella val. Inom bruksvärdessystemet behöver läge samt till- och frånval få större genomslag så att hyresnivåerna närmare speglar utbud och efterfrågan. Vad gäller nybyggnation ska fri hyressättning tillåtas. Inom ramen för presumtionshyressystemet ska också hyror kunna avtalas fritt mellan hyresvärd och hyrestagare. Presumtionshyrorna ska gälla utan bortre tidsgräns. Den fria hyressättningen ska kombineras med ett starkt besittningsskydd och en förutsägbar indexreglering under hela den period hyresgästen väljer att bo kvar.

För att bidra till att bostadsområden får ett mer blandat utbud av bostäder vill vi att ägarlägenheter ska kunna inrättas även i befintligt bestånd genom ombildning av hyresrätter eller bostadsrätter. Vidare bör bostadssegregationen i områden helt dominerade av hyresrätter motverkas genom en särskild strategi för ombildning i dessa områden. Nya boendeformer som andelsägarlägenheter ska uppmuntras. Det ska utredas om studentlägenheter och lägenheter för årsrika ska få stärkt ställning som egna boendeformer.

Hyresrätten är och förblir en viktig boendeform, och bristen på hyresrätter är ett problem. I dagens bostadskris behövs det både fler bostäder som ägs och fler bostäder som hyrs. Samtidigt kommer – allt annat lika – den ägda bostaden att långsiktigt ha lägre månadskostnader än den hyrda, eftersom den som äger sin bostad får ta huvudansvar för försäkringsskydd, underhåll och fastighetsskötsel medan den som bor i en hyresrätt betalar hyresvärden för detta.

Vi vill förbättra hyresgästernas möjligheter att hävda sina intressen. På en marknad med svår bostadsbrist ökar risken för att oseriösa hyresvärdar utnyttjar situationen genom att inte fullgöra sina lagenliga och kontraktsmässiga åtaganden gentemot hyresgästerna. Möjligheten till tvångsförvaltning bör i högre utsträckning användas mot hyresvärdar som inte sköter sin roll som hyresvärd.

Dessutom bör Boverket få i uppdrag att utveckla en modell för offentlig hyresstatistik, så att hyresgäster får lättare att själva skaffa information om den genomsnittliga hyresnivån i ett bostadsområde. En sådan hyresstatistik stärker konsumentmakten både på förstahandsmarknaden och vid legal andrahandsuthyrning. För att finansiera uppbyggandet av offentlig hyresstatistik tillför Liberalerna årligen 25 miljoner kronor till anslag 1:4 Boverket.

Dagens bostadsmarknad skapar särskilt stor otrygghet för många andrahandshyresgäster. Liberalerna vill göra ett antal förändringar för att underlätta laglig och ordnad andrahandsuthyrning. Ett svenskt system för trygga hyresdepositioner ska införas. Norge har ett system där depositionsbeloppet vid andrahandsuthyrning sätts in på ett neutralt konto. Ett motsvarande system bör införas i Sverige.

För att öka utbudet av lagliga andrahandsbostäder vill vi förbättra skattevillkoren vid andrahandsuthyrning. Vi vill därför stimulera fler att hyra ut villor, bostadsrätter och ägarlägenheter genom en generösare beräkning av den så kallade skäligen hyran.

Det finns en outnyttjad potential att bygga fler bostäder i attraktiva lägen, särskilt i glesbygd. Därför bör strandskyddet decentraliseras genom att kommuner ska kunna ansöka om att upphäva strandskyddet med hänvisning till ett lokalt behov av bostadsbyggande. I områden där exploateringstrycket bedöms som exceptionellt högt eller synnerliga skäl föreligger ska fortfarande ett strikt strandskydd tillämpas.

Samhällsbyggnad innebär att skapa en bebyggelsemiljö där bostäder, kontor och verksamheter ligger i trygga och tillgängliga omgivningar, att skapa och vårda grönområden och att verka för minskad miljöpåverkan, god integration och social sammanhållning. Sverige är det land i EU som urbaniseras snabbast. Det ställer krav på långsiktig och framsynt stadsplanering.

Öppna geodata är en viktig reform för både företag och medborgare. Lantmäteriet behöver påskynda tillgängliggörandet av öppna geodata. Regeringens förslag i budgetpropositionen för 2017 innebar endast ett första, begränsat steg, nämligen att fastighetsdata och vissa geodata blir avgiftsfritt tillgängliga för andra statliga myndigheter. För att bättre kunna ta tillvara de samhällsvinster som öppna geodata kan medföra anser Liberalerna att finansieringsmodellen bör ses över för att underlätta allmänhetens och företagets tillgång till öppna geodata.

Den liberala synen på konsumentpolitiken är att individen ska ha makt och möjlighet att fatta välgrundade beslut utifrån sina egna önskemål. För att konsumenten ska ha möjlighet att utöva sin konsumentmakt krävs kunskap samt en fri och öppen granskning där marknadsaktörer granskas och där oseriösa företag avslöjas. Det förutsätter i sin tur att konsumenterna har god tillgång till information. Staten ska ge konsumenterna goda möjligheter att göra sina egna val och vara medvetna om konsekvenserna av dem, men staten ska däremot inte bestämma vilka val konsumenterna ska göra.

Vi är kritiska till att regeringen inför ett öronmärkt myndighetsanslag för att informera om produktionsvillkor i andra länder och till intresseorganisationer som bedriver opinionsbildning om detta. Självklart är produktionsförhållanden vid varu- och tjänsteproduktion något som är av stor vikt för många konsumenter, och många väljer också att göra medvetna val utifrån detta. Men vilken information som är relevant är inte detsamma för varje konsument. Vissa konsumenter vill gynna producenter i länder där demokrati råder. Andra vill stödja handel med de fattigaste länderna. Några ställer särskilda krav på minimilöner medan andra prioriterar de anställdas rätt till facklig organisering.

Även på organisationssidan finns olika intressen. Vissa aktörer är en blandning av opinionsbildare och ekonomisk förening med verksamhetsidén att gynna försäljning av de egna produkterna. Ledande intresseorganisationer för ”rättvis handel” säger sig ställa krav på rätten att organisera sig fackligt, men godkänner ändå produkter från enpartistater där fria fackföreningar saknas.

Att statsfinansiera opinionsbildning kring produktionsförhållanden i utlandet riskerar också att spä på protektionism och svensk självgodhet. Utländska varor är inte suspekta för att de är utländska, men frihandelns fiender vill gärna beskriva det så. Svenska varor är inte finare för att de är svenska. Också i Sverige finns det arbetsplatser med oacceptabla förhållanden.

Sammantaget anser Liberalerna att det finns en uppenbar risk att öronmärkta statsanslag till information om produktionsförhållanden i utlandet riskerar att bli statsfinansierad opinionsbildning om sådant som konsumenterna bör få avgöra själva. Liberalerna avvisar därför förslagen till anslagsökningar på anslag 2:1 Konsumentverket

med 1 miljon kronor årligen och 2:4 Åtgärder på konsumentområdet med 4 miljoner kronor årligen.

De pengar som därmed frigörs använder Liberalerna till ett nytt uppdrag till Konsumentverket för att stärka konsumentmakten för personer med funktionsnedsättning. Fortfarande år 2017 finns många faktorer som fungerar utestängande för konsumenter med funktionsnedsättning. Det kan gälla allt från möjligheten att få tillgång till information i tolkningsbart format till den fysiska utformningen av produkter eller inredningen av butiker. Liberalerna ökar därför anslag 2:1 Konsumentverket med 5 miljoner kronor årligen för att finansiera ett uppdrag om konsumentmakt för personer med funktionsnedsättning.

Liberalerna är fortsatt kritiska till det nya korporativa organ som inrättats under Konsumentverket för att samordna och driva på arbetet med miljömässigt hållbar konsumtion. Regeringen har inte redovisat någon analys av hur risken för sammanblandning av offentliga och privata intressen i ett sådant organ ska förebyggas. Liberalerna anser därför att det partssammansatta forumet om miljösmart konsumtion ska avvecklas. Detta innebär en budgetförstärkning under anslag 2:1 Konsumentverket på 14 miljoner kronor år 2018 och 9 miljoner kronor år 2019 och 2020.

De oberoende konsumentorganisationerna spelar en avgörande roll för att ta tillvara konsumenters intressen i samhället och på marknaden. Det är välkommet att regeringen nu äntligen aviserar en höjning av det generella stödet till konsumentorganisationer, men höjningen bör bli högre. Liberalerna föreslår att anslag 2:4 Åtgärder på konsumentområdet höjs med 2 miljoner kronor per år för att finansiera höjda fria anslag till organisationer.

Liberalerna föreslår slutligen att PLO-uppräknningen för åren 2018–2020 justeras ned med 20 procentenheter. På detta utgiftsområde påverkas anslagen 1:4, 1:6 och 2:1.

Tabell 1 Anslagsförslag 2018 för utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik

Tusental kronor

Ramanslag		Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen (L)
1:1	Bostadspolitisk utveckling	20 600	-15 000
1:2	Omstrukturering av kommunala bostadsföretag	94 500	-85 000
1:3	Stöd för att underlätta för enskilda att ordna bostad	43 000	-42 000
1:4	Boverket	308 302	-17 000
1:5	Statens geotekniska institut	46 767	
1:6	Lantmäteriet	563 927	-2 000
1:7	Energieffektivisering och renovering av flerbostadshus och utomhusmiljöer	1 000 000	-870 000
1:8	Stöd till kommuner för ökat bostadsbyggande	1 300 000	-1 300 000
1:9	Investeringsstöd för anordnande av hyresbostäder och bostäder för studerande	3 200 000	-1 700 000
1:10	Bidrag till åtgärder mot radon i bostäder	34 000	
1:11	Innovativt och hållbart byggande	75 000	-75 000
2:1	Konsumentverket	165 408	-11 000
2:2	Allmänna reklamationsnämnden	44 488	
2:3	Fastighetsmäklarinspektionen	24 823	
2:4	Åtgärder på konsumentområdet	26 459	-2 000
2:5	Bidrag till miljömärkning av produkter	4 374	
	<i>Nya anslag</i>		
1:12	Bonus till kommuner med kortare handläggningstid		+40 000
	Summa	6 951 648	-4 079 000

Robert Hannah (L)

Christer Nylander (L)

Tina Acketoft (L)

Emma Carlsson Löfdahl (L)

Mats Persson (L)

Maria Weimer (L)